

FLÓRA BUDMERICKÉHO PARKU

FLORA OF BUDMERICE PARK

Danica Černušáková¹, Natália Dudová²

¹RNDr. Danica Černušáková, CSc, Katedra botaniky, Univerzita Komenského v Bratislave, Prírodovedecká fakulta, Révová 39, Bratislava, dcernusakova@fns.uniba.sk

²Bc. Natália Dudová, Partizánska 53, 900 01 Modra, dudova.natalia@gmail.com

Abstrakt: Anglický park dal vybudovať v obci Budmerice okolo poľovného kaštieľa Ján Pálffy ml. v roku 1889. Pôvodný zoznam druhov drevín sa nezachoval. V roku 2014 sa začal rekonštruovať kaštieľ, preto by bolo veľmi potrebné, aby sa zrevitalizoval aj park, ktorý by mohol slúžiť širokej verejnosti. Týmto príspevkom chceme podporiť rekonštrukciu parku, so zachovaním súčasnej flóry a aspoň v približnom duchu, v akom bol pôvodne vytvorený. Štúdia ukázala, že tomuto významnému historickému parku treba venovať primeranú pozornosť, najmä zabezpečiť pravidelnú údržbu a ochranu pôvodných drevín, krov a bylín.

Kľúčové slová: Budmerice, anglický park, poľovnícky kaštieľ, dreviny, stromy, kry, bylinný podrast, prírodná rezervácia Lindava, potok Gidra.

Abstract: English park in Budmerice was established by comte Jan Palfy Jr. in the neighborhood of the hunting mansion in 1889. The original list of woody plants is unpreserved. In 2014 the reconstruction of the mansion started and it would be very appropriate to re-vitalize the park so it can serve also to public. In this paper we want to contribute to this reconstruction with the aim to restore floristically as much as possible from its original design. Our study demonstrated that this important historical park deserves appropriate management with regular maintenance to protect original natural species.

Keywords: Budmerice, english park, hunting mansion, woody plants, trees, bushes, herbs, Lindava, Gidra

Úvod

Malebná obec Budmerice sa nachádza na úpätí Malých Karpát, v blízkosti Trnavy a neďaleko od Bratislavy. Je známa hlavne poľovníckym kaštieľom, ktorý bol do roku 2011 „Domom slovenských spisovateľov“. Okolo kaštieľa je prírodný – anglický park, s rozlohou 14,76 ha. Do prirodzených teplomilných dubových a dubovo-hrabových lesov boli dosadené okrasné dreviny pochádzajúce z rôznych končín sveta. Pôvodný zoznam druhov sa nezachoval, park bol naposledy revitalizovaný v roku 1963. V súčasnosti je kaštieľ v rekonštrukcii a treba dúfať, že sa bude upravovať aj park a jeho okolie, ktoré môže slúžiť nielen návštevníkom kaštieľa ale aj obyvateľom obce a všetkým návštevníkom Budmeríc.

Zoznamom druhov chceme prispieť ku zachovaniu druhovej diverzity a ku obnove parku v jeho pôvodnom duchu.

Metodika

Zoznam drevín a bylín bol robený vo vegetačných obdobiach 2013-2014 a v roku 2014 spracovaný do bakalárskej práce Natálie Dudovej: „Dreviny Budmerického parku v Malých Karpatoch“ (Dudová 2014). Väčšina druhov bola určovaná priamo v teréne. Poddruhy a kultivary boli dourčované podľa prác Bertová (1985) (čelad' Loniceraceae), Bertová (1987) (čelad' Fabaceae), Coombes (1996, 2008), Tsapody (1982).

Názvoslovie druhov je upravené podľa práce Marholda a Hindáka (1998).

Prírodné pomery sú spracované podľa práce Tíbenského (1998) a podrobnejšie sú v bakalárskej práci Dudová (2014).

Obec Budmerice sa nachádza v severozápadnej časti okresu Pezinok, na severnom okraji Bratislavského kraja. Obec je od Bratislavy vzdialená 38 km a od Trnavy 22 km. Podľa fyzicko-geografického členenia sa nachádza na Trnavskej pahorkatine, ktorá je podcelkom Podunajskej pahorkatiny. Podľa fytogeografického členenia patrí do obvodu panónskej flóry, podobvodu eupanónskej xerothermnej flóry (Futák, 1966).

Prírodné pomery

Park je na území vymedzenom súradnicami: 48°21'43" - 48°21'54" severnej šírky a 17°23'47" - 17°23'56" východnej dĺžky, severozápadne od obce Budmerice (obr 1).

Geologické podložie tvoria neogénne sedimenty, ktoré sú pokryté vrstvou spraší a sprašových hĺn. V povodí potokov Gidra a Štefanovský potok sú poriečne nivy tvorené hlinitými a štrkovitými, alebo piesočnatými nánosmi tokov.

Južná časť územia je prevažne rovinatá, kým severná a severozápadná časť je mierne zvlnená do širokých chrbtov a úvalinových dolín.

V obci a jeho okolí je pestrá škála pôd, prevažne sú to kvalitné, úrodné pôdy ako černozy, čiernice a popri tokoch oglejené čiernice (Tíbenský, 1998).

Budmerice patria do teplej klimatickej oblasti s priemernou ročnou teplotou 8-9°C, priemerným množstvom zrážok za rok je 550-600 mm. Menšie množstvo zrážok spôsobujú Malé Karpaty, ktoré zachytávajú väčšinu zrážok.

Park nie je zákonom chránený, v jeho blízkosti sa nachádzajú dve chránené územia – Alúvium Gidry a prírodná rezervácia Lindava so zachovanou flórou a faunou..

Územie dnešných Budmeríc bolo podľa archeologických nálezov osídlené už v 4. tisícročí pred našim letopočtom. Obec dostala názov podľa prvého richtára Budimíra, ktorý v 10. storočí spojil pozemky viacerých lazov. V 13. storočí bola obec začlenená do panstva Červený Kameň, ktoré patrilo Fugerovcom. Počas ich panovania boli vybudované siete rybníkov, z nich boli najväčšie Horný Budmerický a Šajnovský rybník. V okolí Budmeríc

bolo 7 mlynov, varilo sa tu pivo a boli založené viaceré vinohrady. Neskôr panstvo odkúpil Mikuláš Pálffy a posledným majiteľom bol Pavol Pálffy. Pálffyovci sa tiež zaslúžili o rozvoj regiónu, zakladali vinohrady a založili pivovar.

Obr 1 Katastrálna mapa parku a okolia (zdroj: Mapa Slovakia Digital, s.r.o.)

Fig 1 Cadastral map of the park and surrounding areas (Source: Digital Map Slovakia, s.r.o.)

Budmerický kaštieľ s anglickým parkom dal vybudovať v roku 1889 Ján Pálffy mladší. (obr 2) Po znárodnení, v roku 1945, sa kaštieľ stal majetkom Ministerstva kultúry a bol Domom slovenských spisovateľov až do roku 2011.

Autorom projektu bol viedenský architekt Franz Neuman, ktorý ho navrhol v ekletickom štýle a slúžil majiteľom ako poľovnícke sídlo. Okolo kaštieľa bol prírodný – anglický park, s kľukatými chodníkmi, s čistinkami, bazénom a na okraji s jazdeckou dráhou.

Výsledky

Park vznikol vyrúbaním pôvodného dubového a dubovo-hrabového lesa a vysadením dovezených domácich a cudzokrajných drevín. Park na okrajoch pozvoľna prechádzal do prirodzených lesných porastov. Do parku, severozápadne od obce Budmerice vedie cesta lemovaná vysadeným topoľom čiernym vlašským (*Populus nigra* var. *italica*) a čerešňami vtáčimi (*Cerasus avium*).

Obr 2 Fotografia kaštieľa (zdroj www.budmerice.sk/kastiel-v-budmericiach.html)

Fig 2 Photos of mansion (source www.budmerice.sk/kastiel-v-budmericiach.html)

V podraсте rastú bežné lúčne druhy: *Acetosa pratensis*, *Agrimonia eupatoria*, *Ajuga reptans*, *Alliaria petiolata*, *Artemisia vulgaris*, *Astragalus glycyphyllos*, *Ballota nigra*, *Cardaria draba*, *Carex praecox*, *Convallaria majalis*, *Cruciata laevipes*, *Dactylis glomerata*, *Eryngium campestre*, *Ficaria bulbifera*, *Fragaria vesca*, *Galium mollugo*, *Geranium pyrenaicum*, *Glechoma hederacea*, *Heracleum sphondylium*, *Lathyrus odoratus*, *Medicago sativa*, *Phleum pratense*, *Pilosella officinarum* agg., *Ranunculus acris*, *Rumex crispus*, *Salvia pratensis*, *Tanacetum vulgare*, *Veronica chamaedrys*, *Vicia sepium*, *Viola odorata*.

Pôvodne bol park rozdelený chodníkmi na viaceré rôzne veľké nepravidelné časti, ktoré sa ale do súčasnosti sa nezachovali. Preto sme pre lepšiu orientáciu park rozdelili na nasledovné časti (obr 3): 1. Okolie kaštieľa, 2. Centrálna časť parku, 3. Lúka, 4. Parkovisko a okolie, 5. Sad a záhrada správcu kaštieľa, 6. Dreviny rastúce na okraji parku.

Obr 3 Lokality študovaného územia na satelitnej mape (mierka (1 : 2880)

Fig 3 Locations of studied area on the satellite map (scale (1: 2880)

1. Okolie kaštieľa

Z parku je táto časť najzachovalejšou rastú tu mnohé cudzokrajné dreviny. Stromy a kry rastú jednotlivo, sú strihané a trávnik je kosený, náletové dreviny tu nemajú šancu vyrásť. Z listnatých drevín sú zastúpené *Aesculus hippocastanum*, *Juglans regia*, *Magnolia x soulangiana*, *Paulownia tomentosa*, *Platanus x hybrida*, *Prunus cerasifera* subsp. *myrobalana*, *Prunus insititia*, *Rhamnus catharticus*, *Quercus dalechampii*, *Q. robur* cult. *pectinata*, *Q. petraea*, viaceré druhy z rodu *Rhododendron*, *Sorbus aucuparia*. Z ihličnanov v tejto časti parku rastú: *Abies nordmanniana*, *A. pinsapo*, *Cupressus sempervirens* cult. *horizontalis*, *Juniperus chinensis*, *Larix decidua*, *Picea abies*, *P. orientalis*, *Pinus nigra*, *P. sylvestris*, *Pseudotsuga menziesii*.

Bohato sú zastúpené aj kry, z listnatých druhov sú prítomné *Berberis thurnbergii* cult. *atropurpurea*, *Caragana arborescens*, *Crataegus monogyna*, *Elaeagnus angustifolia*, *Laurocerasus officinalis*, *Ligustrum vulgare*, *Spiraea media*. Na budove rastie liana *Parthenocissus quinquefolia*.

Pestrý je aj bylinný podrast, ktorý sa mení počas vegetačného obdobia a zastúpené sú tu jarné aj letné druhy: *Acetosa pratensis*, *Achillea millefolium*, *Bellis perennis*, *Cardanine pratensis*, *Cerastium arvense*, *C. tomentosum*, *Festuca pallens*, *Gagea lutea*, *Galium aparine*, *G. mollugo*, *G. verum*, *Geranium robertianum*, *Hieracium murorum*, *Impatiens parviflora*, *Lysimachia nummularia*, *Moehringia trinervia*, *Phleum pratense*, *Pilosella officinarum* agg., *Plantago lanceolata*, *P. major*, *P. media*, *Poa annua*, *P. bulbosa*, *Potentilla argentea*, *P. reptans*, *Primula veris* subsp. *veris*, *Sedum acre*, *S. sexangulare*, *Silene nutans*, *Stellaria media*, *Taraxacum officinale*, *Viola reichenbachiana*, *Veronica chamaedrys*, *V. hedrifolia*, *V. officinalis*.

2. Centrálna časť parku

Nachádza sa západne od vstupnej brány pred kaštieľom. Je tu pestré zloženie strihaných drevín do zaujímavých tvarov, často s kaskádovito rozloženými konármi. Z listnatých drevín tu rastú najčastejšie ako solitéry, menej v skupinkách druhy: *Acer campestre*, *A. platanoides*, *A. pseudoplatanus*, *A. tataricum*, *Betula pendula*, *Carpinus betulus*, *Corylus maxima* cult. *purpurea*, *Cydonia oblonga*, *Fraxinus excelsior*, *Gleditschia triacanthos*, *Morus alba*, *Populus alba*, *P. tremula*, *P. x canescens*, *Quercus cerris*, *Q. dalechampii*, *Q. robur*, *Tilia cordata*, *T. platyphyllos*. Z ihličnanov sú to *Abies concolor*, *Picea pungens*, *Picea orientalis*, *Pinus nigra*, *P. sylvestris*.

Ostrovčky krov tvoria druhy *Berberis thurnbergii* cult. *atropurpurea*, *Berberis vulgaris*, *Buxus sempervirens*, *Colutea arborescens*, *Corylus avellana*, *Forsythia suspensa*, *Philadelphus coronarius*, *Spiraea media*, *Swida sanguinea*, *Syringa vulgaris* a *Taxus baccata*.

Bylinný podrast je podobný ako pri predchádzajúcej lokalite.

3. Lúka

Smerom na západ od centrálnej časti parku sa nachádza lúka, na ktorú vedú viaceré chodníky, v minulosti bola pravdepodobne väčšia a podľa oválneho tvaru to mohla byť jazdecká dráha, ktorá sa spomína v starších opisoch parku. V súčasnosti postupne zarastá drevinami z okolitého lesa, ale aj vysadenými krami z parku. Od centrálnej časti parku je oddelená pásom stromov a krov. Zo stromov sú to staré jedince dubov *Quercus petraea* a *Q. robur*, z ostatných listnáčov je to *Acer campestre*, *Cerasus avium*, *Ulmus minor*, z ihličnanov *Pinus sylvestris*. Z krov *Crataegus monogyna*, *Euonymus europaeus*, *E. verrucosus*, *Forsythia suspensa*, *Lonicera nigra*, *L. xylosteum*, *Philadelphus coronarius*, *Sambucus nigra*, *Swida sanguinea*, *Syringa vulgaris*, a *Viburnum lantana*.

Bylinný podrast je podobný ako pri predchádzajúcich lokalitách, zaznamenali sme len pár nových druhov *Astragalus glycyphyllos*, *Glechoma hederacea*, *Pseudolysimachion longifolium*, *Salvia nemorosa*, *Stenactis annua*. Lúka je kosená.

4. Parkovisko a okolie

Aj táto časť parku, ktorá sa nachádza juhovýchodne od vstupnej brány, bola v minulosti udržiavaná, o čom svedčia nepôvodné dreviny, ale aj zvyšky hriadiok popri chodníku, v minulosti s pestovanými druhmi, dnes len s *Iris germanica*.

Z listnatých drevín tu rastú *Fraxinus excelsior*, *Cerasus avium*, *C. mahaleb*, *Quercus robur* a *Sophora japonica*, z ihličnanov *Pinus nigra*, *P. sylvestris*, na stromoch je tu častý imelovec *Loranthus europaeus*, a brečtan *Hedera helix*, ktorý je aj súčasťou podrastu.

Z krov spomeňme *Buxus sempervirens*, *Caragana arborescens*, *Cotoneaster tomentosus*, *Crataegus monogyna*, *Philadelphus coronarius*, *Spiraea media*, *Swida sanguinea*.

Bylinný podrast tvoria druhy charakteristické pre neudržiavané trávniky a lúčne druhy *Arrhenatherum elatius*, *Arum alpinum*, *Arctium lappa*, *Capsella bursa – pastoris*, *Cardamine pratensis*, *Cirsium arvense*, *Ficaria bulbifera*, *Geranium robertianum*, *Muscari botryoides*, *Pimpinella major*, *Silene nutans*, *Thlaspi perfoliatum*, *Vicia sepium*.

5. Sad a záhrada správcu kaštieľa

V severovýchodnej časti parku, kde sa nachádza obydlie správcu parku je aj zvyšok ovocného sadu a záhrady, v súčasnosti už nevyužívané.

Z ovocných drevín tu ostali hlavne jablone a slivky (*Malus domestica*, *Prunus domestica*), ostatné pestované druhy sú zastúpené len jednotlivito *Cydonia oblonga*, *Cerasus avium*, *Pyrus communis*, *Sorbus domestica*.

Z krov tu rastú *Crataegus monogyna*, *Prunus spinosa*, *Pyrus pyraeaster*, *Rosa canina*, z listnatých stromov *Carpinus betulus*, *Cerasus mahaleb*, *Padus avium*, *Quercus dalechampii*, *Q. robur* var. *pectinata*, *Sorbus aucuparia* a z ihličnanov *Taxus baccata* a *Thuja occidentalis*.

Podrast je podobný ako na ostatných lokalitách, bohatšie sú zastúpené druhy *Arctium lappa*, *Bromus sterilis*, *Campanula persicifolia*, *Cardaria draba*, *Dactylis glomerata*, *Festuca pallens*, *Galium aparine*, *Hieracium murorum*, *Holcus lanatus*, *Lamium maculatum*, *Luzula campestris*, *Physalis alkekengi*, *Poa annua*, *P. bulbosa*, *Vicia tetrasperma*.

6. Dreviny rastúce na okraji parku

Park po obvode pozvoľna prechádza do prirodzených lesných porastov. Najprv sú to husté porasty krov *Caragana arborescens*, *Euonymus europaeus*, *E. verucosus*, *Ligustrum vulgare*, *Lonicera nigra*, *Rosa canina*, ďalej pribúdajú stromy *Acer campestre*, *Cerasus avium*, *Fraxinus excelsior*, *Padus avium*, *Prunus insititia*, *Robinia pseudoaccia*, *Tilia cordata*, *T. platyphyllos*, *Ulmus laevis*, *U. minor*. Často sú to mladé, náletové dreviny nízkeho vzrastu s tenkými kmeňmi.

Bylinný podrast je podobný, ako pri predchádzajúcich lokalitách, pribudli druhy *Achillea millefolium*, *Allium ursinum*, *Carduus acanthoides*, *Daucus carota*, *Fragaria viridis*, *Geum urbanum*, *Humulus lupulus*, *Hypericum maculatum*, *Chelidonium majus*, *Leucanthemum vulgare*, *Melica uniflora*, *Parietaria officinalis*, *Ranunculus bulbosus*, *Rumex crispus*, *R. obtusifolius*, *Senecio vulgaris*.

Záver

V parku sme počas dvoch vegetačných období zistili 85 druhov drevín, z toho je 53 stromov a 32 krov. Počet nahosemenných drevín – ihličnanov je 14 a zvyšok sú dreviny patriace medzi krytosemenné rastliny. Podľa pôvodu 17 druhov drevín pochádza z južnej alebo juhozápadnej Európy, 15 je ázijského a 9 amerického pôvodu, ostatné dreviny sú domáce.

Dreviny podľa hrúbky kmeňa sú rôzneho veku, ale najstaršie sú duby, ktoré tu rástli v pôvodných dubových a dubovo hrabových lesoch. Vek najstarších jedincov je odhadom okolo 300 rokov. V minulosti na území parku, ale aj v jeho okolí boli duby napadnuté vírusovým ochorením grafiózou, preto boli mnohé vyrúbané.

Do parku spontánne prenikajú dreviny z okolia sú to najmä rýchlo rastúce druhy napr. topol sivý (*Populus x canescens*) a breza previsnutá (*Betula pendula*), ktoré menia vzhľad a štruktúru parku. Pre zachovanie súčasnej druhovej diverzity drevín je nutné územiu venovať väčšiu pozornosť najmä ho pravidelne kosiť, prerezávať staré stromy a rýchlo rastúce kry. Týmto príspevkom chceme prispieť ku zachovaniu, rozlohou nie veľkého, ale pre obec Budmerice významného, historického parku.

Literatúra

- Bertová, L. 1985. *Loniceraceae* Dostál. In: Bertová L. (ed.) *Flóra Slovenska IV/2*. Veda, Bratislava. s. 69-99. ISBN 71-024-85.
- Chrtková, A. 1988. *Caesalpiniaceae*, Klotysch et Garcke, *Fabaceae* Reichenb. In: Bertová L. (ed.) *Flóra Slovenska IV/4*. Veda, Bratislava. s. 11-12. ISBN 071-001-80.
- Coombes, A. J. 1996. *Stromy. Obrazový sprievodca po viac ako 500 druhoch stromov z celého sveta*. Martin: Vydavateľstvo Osveta, 320 s. ISBN 80-88824-15-X.

- Coombes, L. J. 2008. Stromy. *Príroda do vrečka*. Bratislava : Vydavateľstvo SLOVART, 224 s. ISBN 978-80-8085-578-9.
- Csapody, V. - Tóth, I. 1982. *Flowering Trees and Shrubs*. Budapest : Akadémiai Kiadó, 311 s. ISBN 963 05 2783 9.
- Dudová, N. 2014. *Dreviny budmerického parku v Malých Karpatoch*. Bac. práca. Msc. Deponované na Katedre botaniky PriF UK Bratislava. 57 s.
- Futák, J. 1980. Fytogeografické členenie. Mapa 1 : 1 000000. In: *Atlas SSR*. Bratislava, SAV –SÚG aK.
- Futák, J. et al. 1966. *Flóra Slovenska II*. Veda, Bratislava, 349. ISBN 71-021-66.
- Marhold, K. - Hindák, F. (eds.) 1998. *Zoznam nižších a vyšších rastlín Slovenska*. Bratislava : Veda. 688 s. ISBN 80-224-0526-4.
- Tibenský, J. 1998. Pôživá obec Budmerická / Staroveká história, *Každodenný život slovenskej dediny od najstarších čias do začiatku 18. storočia*. Bratislava : Vydavateľstvo Rak Budmerice. ISBN 80-855 1-15-5.